

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора,
завідувача кафедри романо-германської філології та
методики викладання іноземних мов
Міжнародного університету

Шкворченко-Осадці Наталії Миколаївни

на дисертацію **Комарницької Тамари Костянтинівни**

«Мова масової культури в Японії: сутність і тенденції розвитку»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

за спеціальністю 10.02.13 – Мови народів Азії, Африки,

аборигенних народів Америки та Австралії

(Київ, 2026)

Мова масової комунікації формується як динамічна та відкрита система, що оперативно реагує на соціально-економічні та технологічні зміни в суспільстві. Вона функціонує на перетині літературної норми, розмовного стилю та професійних жаргонів, створюючи специфічний комунікативний простір. Основними чинниками її розвитку є інтенсивний обмін інформацією, масовізація культури та домінування візуального контенту над вербальним. У такому середовищі мовні одиниці часто набувають нових семантичних значень, а граматичні структури прагнуть до спрощення та еліпсису задля забезпечення максимальної швидкості передачі повідомлення реципієнту. Процеси формування мови масової культури супроводжуються активною гібридизацією та запозиченням іншомовних елементів, які адаптуються до морфологічної системи мови-реципієнта. Це призводить до появи нових стилістичних пластів, що використовуються в медіа, рекламі, кінематографі та соціальних мережах. Взаємодія різних мовних рівнів у межах масового дискурсу зумовлює розмивання традиційних меж нормативності, що робить

цей феномен об'єктом пильної уваги соціолінгвістики та теорії комунікації. Таким чином, мова масової комунікації постає як живий інструмент, що не лише відображає поточну культурну ситуацію, а й активно конструює сучасну інформаційну дійсність.

Дисертація Т. К. Комарницької присвячена комплексному дослідженню мови масової культури Японії як новітнього лінгвістичного феномена. Вибір теми дисертаційного дослідження зумовлений стрімкою трансформацією сучасного лінгвістичного простору під впливом глобальних соціокультурних процесів та цифрової революції. У центрі уваги постає складний феномен мови масової культури, який сьогодні виступає не лише засобом комунікації, а й потужним інструментом формування нових соціальних ідентичностей. Проблематика роботи охоплює фундаментальні питання взаємодії мовної норми та субстандартних девіацій, що виникають у специфічних медійних жанрах. Особливого наукового інтересу заслужив аналіз того, як візуалізація контенту, лексична гібридизація та інтенсивне запозичення іншомовних елементів змінюють структурні характеристики мови, розмиваючи межі між традиційним літературним стандартом і динамічними формами масового дискурсу. Такий підхід дозволяє комплексно розглянути мову масової культури як цілісну систему, що відображає ключові тенденції розвитку мовного середовища в епоху постмодерну.

Актуальність роботи зумовлена стрімким розвитком засобів масової комунікації та їхнім впливом на мовну свідомість сучасного суспільства. У роботі вперше на системному рівні доводиться існування мови масової культури як окремого субстандарту, що функціонує поряд із літературною мовою, діалектами та жаргонами, але не тотожний їм.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження становлять фундаментальні праці вітчизняних та закордонних фахівців у галузі японознавства, теорії мови та міжкультурної комунікації. Авторська концепція ґрунтується на наукових здобутках І. П. Бондаренка, чиї праці щодо взаємодії мови та культури, а також специфіки японської ментальності, стали

ключовими для розуміння соціокультурного контексту дослідження. Важливе значення для роботи мають лінгвістичні розвідки О. В. Асадчих та О. М. Ніколащенко, які дозволили дисертантці глибоко проаналізувати структурно-семантичні особливості японської мови та процеси деривації в сучасному дискурсі.

Окрему увагу в роботі приділено концепціям закордонних дослідників, які спеціалізуються на соціолінгвістичних змінах та функціонуванні англізмів у японському середовищі: Дж. Стенлоу щодо мовних контактів та «японської англійської», а також дослідження Н. Готтліб, присвячені мовній політиці та письмовій системі Японії в епоху новітніх технологій. Використання теоретичного доробку таких авторів, як С. Кінсуї у сфері рольової лексики та Т. Судзукі щодо психолінгвістичних аспектів японської комунікації, дозволило Т. К. Комарницькій забезпечити високу достовірність аналізу мови масової культури як цілісної та багатогранної системи.

Методологічну базу дослідження становить комплексний підхід, що поєднує загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи, спрямовані на розкриття природи мови масової культури як багатоаспектного явища. У роботі застосовано метод системного аналізу для структурування мовних рівнів масового дискурсу, а також описово-аналітичний метод для фіксації та класифікації мовних інновацій у текстах медіа-жанрів. Важливе місце посідає лінгвосеміотичний аналіз, який дозволив дослідити взаємодію вербальних і невербальних знаків у мультимодальних текстах, таких як манга та аніме. Використання соціолінгвістичного методу та прийомів контекстуального аналізу забезпечило можливість простежити зв'язок між мовними трансформаціями та змінами в соціокультурному середовищі сучасної Японії. Для верифікації теоретичних положень дисертанткою було залучено методи кількісного аналізу (квантитативна лінгвістика), що дозволило встановити статистичні закономірності вживання запозичень та гібридних лексем. Емпіричну основу роботи доповнено методами соціологічного опитування та анкетування носіїв мови, результати яких стали підґрунтям для аналізу

суб'єктивного сприйняття мовних девіацій різними віковими групами респондентів. Застосування методу порівняльно-типологічного зіставлення дало змогу виявити універсальні та специфічні риси японської мови масової культури в контексті глобалізаційних процесів. Такий інтегративний підхід забезпечив високий ступінь достовірності отриманих результатів та дозволив сформулювати ґрунтовні висновки щодо тенденцій розвитку сучасного японського лінгвопростору.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі вперше у вітчизняному сходознавстві здійснено цілісне теоретичне узагальнення та концептуалізацію мови масової культури (ММК) Японії як самостійного лінгвістичного феномена. Авторкою вперше доведено статус ММК як специфічного субстандарту, що має власну систему дериваційних, лексико-семантичних та граматичних особливостей. Новизна дослідження також виявляється у виокремленні тенденцій до мультимодальності та візуалізації вербального компонента в текстах манґи та аніме, що трансформує традиційні уявлення про мовну норму. Вперше на великому масиві даних обґрунтовано характер морфологічної гібридизації та визначено динаміку вживання запозичень у медіа-дискурсі, що дозволило класифікувати ММК як продукт і чинник глобалізаційних процесів у сучасній японській мові.

У рецензованій праці **вперше** в українському та світовому японознавстві обґрунтовано концепцію мови масової культури як специфічного субстандарту, що характеризується відхиленнями від літературної норми на всіх мовних рівнях; визначено межі побутування цього феномена через аналіз таких жанрів, як манґа, аніме, гламурні журнали, популярні пісні, реклама та розважальні телешоу; застосовано квантитативні методи для аналізу лексичного складу, що дозволило встановити суттєве зростання частки запозичень (гайрайґо) (до 22,4% порівняно з 9,8% у літературній мові, та відповідне скорочення питомих китаїзмів (канґо) на 17%); досліджено морфологічну гібридизацію (наприклад, творення дієслів та прикметників на основі англійських коренів і японських

афіксів), що за своєю деструктивною природою уподібнюється до українського «суржику».

Достовірність результатів і висновків забезпечується ґрунтовним опрацюванням значного обсягу фактичного матеріалу та використанням репрезентативної джерельної бази. Теоретичні положення базуються на аналізі різножанрових текстів масової культури (аніме, кінематографа, преси, реклами), що дозволяє говорити про об'єктивність виявлених лінгвістичних закономірностей. Достовірність підтверджується коректним застосуванням методів математичної статистики для обробки лінгвістичних даних, а також результатами анкетування 100 японських респондентів, що забезпечило верифікацію теоретичних моделей через призму мовної свідомості носіїв. Основні результати дисертації пройшли належну апробацію на міжнародних наукових конференціях та викладені у численних фахових публікаціях, що свідчить про визнання науковою спільнотою обґрунтованості авторських висновків.

Висновки дисертації базуються на аналізі репрезентативного мовного матеріалу різних масово-культурних жанрів. Авторкою проведено опитування серед носіїв мови (японських респондентів), результати якого підтверджують суб'єктивне відчуття японцями відхилень від норми в текстах масової культури. Так, 90% опитаних відзначили неприродну кількість неповних речень у масово-культурних текстах.

Дисертація складається з трьох розділів:

- у **першому розділі** авторка розв'язує термінологічні проблеми, віддаючи перевагу терміну «мова масової культури» (корелює з підходами Франкфуртської школи) над «мовою популярної культури»;
- **другий розділ** присвячено детальному опису особливостей мови конкретних жанрів. Виявлено тенденцію до примітивізації мови через її мультимодальність (домінування візуального компонента над вербальним);
- у **третьому розділі** простежено тенденції на фонетичному (емфатичне подовження, нестандартна гемінація), лексичному (засилля

невмотивованих англізмів) та граматичному (еліпсис присудка, інверсія, парцеляція) рівнях.

Результати дослідження мають безперечне практичне значення, і можуть бути використані в університетських курсах з японознавства, соціолінгвістики, стилістики та теорії комунікації. Особливий інтерес становлять дані щодо вживання рольової лексики (якуваріго) та діалектизмів як засобів стереотипізації.

При загальній високій оцінці роботи виникають деякі зауваження, дискусійні питання та побажання:

1. Авторка переконливо доводить, що мова масової культури (ММК) в Японії функціонує як окремий лінгвістичний феномен. Проте дискусійним залишається питання чіткої межі між ММК та сучасним розмовним стилем (кого). У роботі зазначається, що ММК активно використовує девіації для створення ігрового ефекту (с. 142-145), проте іноді важко розмежувати, де закінчується природна еволюція живої розмовної мови і починається свідомо «маскультивська» стилізація. Було б доцільно розширити коментар щодо того, чи не перетворюється ММК з часом на новий стандарт розмовного мовлення, нівелюючи свою «субстандартність».

2. У підрозділі, присвяченому анкетуванню японських респондентів (с. 633-634), наводяться дані, що старше покоління (50+ років) сприймає засилля запозичень (гайрайго) та граматичну деструкцію як загрозу мовній культурі. Водночас молодь сприймає це як природне середовище. У контексті дискусії цікаво було б почути думку авторки: чи не призведе така радикальна різниця в мовному коді масової культури до поглиблення розриву між поколіннями в Японії (феномен котоба но мідаре – «розладу мови»), і чи здатна ММК виконувати консолідуючу функцію для нації в майбутньому?

3. Авторка слушно зауважує, що у текстах манги та аніме візуальний ряд домінує над вербальним (с. 210). Проте у роботі основна увага зосереджена на лінгвістичному аналізі (лексика, морфологія). Дискусійним є питання: наскільки повно ми можемо оцінювати мову масової культури без

глибинного семіотичного аналізу взаємодії «слово-образ»? Наприклад, як специфічне графічне написання вигуків або ономатопів у манзі змінює їхнє функціональне навантаження порівняно з класичними текстами?

4. У дисертації проводиться цікава паралель між японською морфологічною гібридизацією та українським суржилом (с. 412). Це надзвичайно перспективний напрям, проте він потребує більш розгорнутого коментаря. Зокрема, чи можна вважати ММК в Японії формою «елітарного суржику», який, на відміну від українського контексту (де суржик часто маркується як ознака низької освіти), у Японії може бути ознакою приналежності до певної субкультури або мейнстріму? Хотілося б почути бачення авторки щодо меж цієї аналогії.

5. Аналізуючи зростання частки гайрайго до 22,4% (с. 632), авторка констатує трансформацію лексичної системи. Враховуючи потужний вплив англійської мови, виникає питання для дискусії: чи існують у сучасній японській масовій культурі механізми самоочищення або внутрішнього спротиву такій «американізації», чи масова культура Японії остаточно обрала шлях глобалізації мовного коду, жертвуючи традиційними канго та ваго?

Текст дисертації оформлено згідно з діючими вимогами. Список використаної літератури, в тому числі електронного походження, є досить об'ємним, він охоплює видання різними мовами.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації ознак академічної недоброчесності, фальсифікації та фабрикації не виявлено. Рукопис дисертації було перевірено на наявність академічного плагіату за допомогою інформаційної системи «StrikePlagiarism» у встановлені терміни та за відповідним порядком і було з'ясовано, що рукопис дисертації містить 93,61 % авторського (оригінального) тексту.

Слід констатувати, що рецензована дисертація є цілком оригінальним, самостійним, цікавим дослідженням. Її наукові положення й результати висвітлено у 46 наукових працях, із яких: 8 статей у періодичних наукових виданнях за галуззю знань, проіндексованих у базах даних *Web of Science Core*

Collection та *Scopus*; 18 статей у наукових виданнях, що включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, 1 стаття в періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку й/або Європейського Союзу, 15 тез доповідей наукових конференцій та інших наукових заходів і 4 статті в інших наукових виданнях.

Реферат з необхідною повнотою відбиває структуру, зміст і результати дисертації. Дисертаційна праця пройшла належну апробацію на 18 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах.

Викладене дає підстави вважати, що за своєю актуальністю, науковою новизною, ступенем обґрунтованості та практичним значенням одержаних результатів дисертація Т. К. Комарницької «Мова масової культури в Японії: сутність і тенденції розвитку», є самостійним завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам п. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН України від 19.05.2023 р. № 502), та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженими наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.13 – Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії

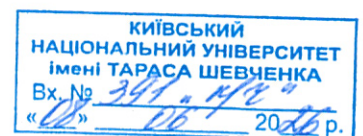
Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародного університету

м. Одеса

Бізнес засвідчує

Шкворченко-Осадца Н. М.

